

Borgargötur

Endurhönnun á borgargötum
í þéttri byggð og við
hverfiskjarna

14.12.2018 breytt: 12.9.2019

Borgargötur

Efnisyfirlit

- Um borgargötur
- Yfirlit yfir skipulagsskilmála og leiðbeiningar
- Áherslur við endurhönnun
- Borgargötur í þéttri byggð og við hverfiskjarna
- Gátlisti

Mynd 1
Miklabraut gerð að borgargötu. Aðstæður við Kringluna eftir breytingar.

Við borgargötur er iðandi mannlíf og fólk ferðast gangandi, hjólandi, í bílum og með almenningssamgöngum.

Í þessum leiðbeiningum eru útskýrðar skipulagsheimildir hverfisskipulags fyrir borgargötur og helstu áherslur við endurhönnun þeirra. Fjallað er um skilyrði sem tilgreind eru í skipulagsskilmálum, athygli er vakin á mikilvægum atriðum og því sem gott er að hafa í huga. Aftast er gátlisti fyrir hönnuði og framkvæmdaaðila.

Borgargötur?

- Göngu- og hjólavænt
- Líflegt
- Áhugavert umhverfi
- Góð dvalarsvæði
- Almenningsamgöngur
- Götugróður

Um borgargötur

Í aðalskipulagi Reykjavíkurborgar 2010–2030 eru notuð hugtökin aðalgata og borgargata um þær götur sem taldar eru lykilgötur í hverju hverfi. Á þessum hugtökum er þó skilgreindur munur; aðalgata tekur til starfsemi við götuna á meðan borgargata tekur til hönnunar og útlits götunnar. Í þessum leiðbeiningum er fyrst og fremst fjallað um borgargötur.

Mynd 2
Við borgargötu er mannlíf.

Hlutverk lykilgatna í hverfum getur verið margþætt. Lykilgötur geta verið sögulega mikilvægar eða skapað sterka ímynd fyrir hverfið. Þær geta einnig verið mikilvæg aðalsamgöngutenging við næstu hverfi eða sjónás í borgarlandslaginu. Hverfiskjarnar og stofnanir standa alla jafna við þessar götur. Í hverfisskipulagi vísar orðið borgargata til göturýmis þar sem hús, gata og opin rými mynda órofa heild. Við borgargötu er oft hverfistorg, eins konar stásstofa hverfisins.

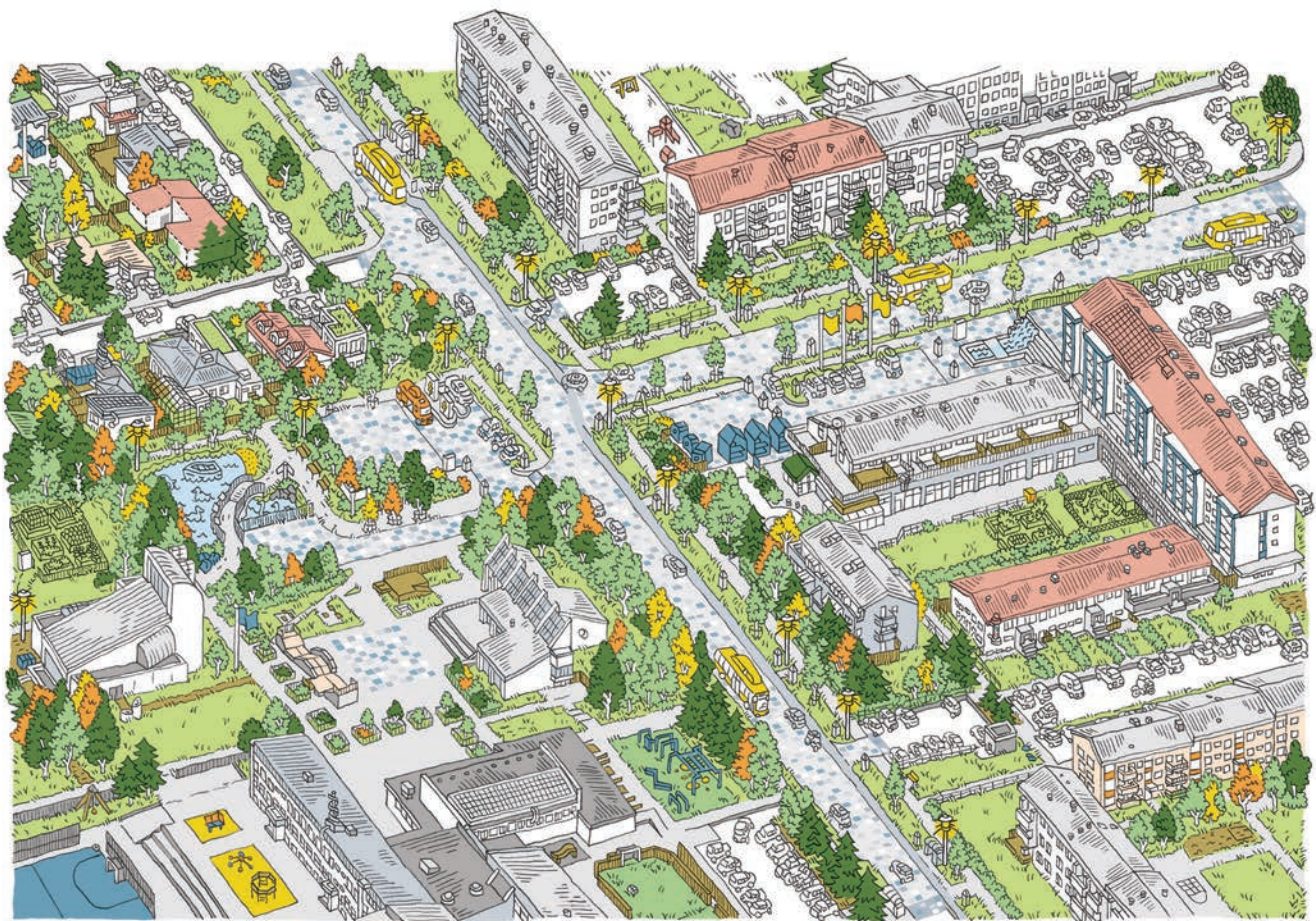
En af hverju eru borgargötur í hverfunum? Svarið við því liggur í þróun skipulags á seinni hluta 20. aldar. Með tilkomu einkabílsins var í auknum mæli farið að skipuleggja og hanna götur til að koma bílum hratt og örugglega milli staða. Við það rofnaði samhengið sem áður hafði verið milli byggðar og götu og hafði verið mikilvægt í hönnun borgarumhverfis svo öldum skipti. Þetta samhengi er talið mikilvægur þáttur í að skapa falleg og mannvæn borgarrými þar sem íbúar vilja dvelja og þeim líður vel.

Þegar talað er um í aðalskipulagi að hús, gata og opin rými skuli mynda órofa heild er átt við að undið sé ofan af þróun 20. aldarinnar og hagsmunir annarra þátta en bílaumferðar fái aukið vægi. Því er lögð áhersla á að borgargötur séu hannaðar heildstætt með aðliggjandi byggð til að skapa aðlaðandi og mannvænt borgarumhverfi.

Göturnar sem skilgreindar eru sem borgargötur í aðalskipulagi eru mjög ólíkar og þjóna mismunandi hlutverkum í hverfunum. Skilgreining þeirra sem borgargötur festir hins vegar í sessi ákveðna framtíðarsýn um tilgang, mikilvægi og útfærslur slíkra gatna sem fjölbreytt almenningssými.

Borgargötur skulu njóta forgangs þegar kemur að endurhönnun og fegrun. Við þær er oft ýmis konar verslun og þjónusta auk annarrar stoðþjónustu, s.s. grenndarstöðvar og rafhleðslustöðvar. Einnig má hugsa sér að þar verði staðsettar stöðvar fyrir deilibíla og deilihjól. Alla jafna er gert ráð fyrir að hverfistorg og almenningssými skuli hönnuð í tengslum við borgargötur, ekki síst við hverfis- og þjónustukjarna.

Mynd 3
Borgargata og hverfistorg í miðbæ Árbæjar.

Yfirlit yfir skipulagsskilmála og leiðbeiningar

Í þessum kafla er fjallað stuttlega um skipulagsskilmála sem geta átt við um efni þessara leiðbeininga. Einnig er vísað í aðrar leiðbeiningar eftir því sem við á. Lesanda er bent á að kynna sér gildandi skipulagsskilmála sem er að finna í samþykktu hverfisskipulagi fyrir hverfið og á Hverfisskipulag.is. Bent er á að skipulagsskilmálar hverfisskipulags eru flokkaðir í sjö áherslupætti, sjá fyrirsagnir hér á eftir.

SAMFÉLAG

Starfsemi

Í skilmálalið um starfsemi kemur fram hvaða starfsemi er heimilud í skilmálaeiningunni borgargata. Mjög oft eru grenndarstöðvar staðsettar við borgargötu. Einnig má starfsemi með tímabundið leyfi vera við borgargötuna, s.s. matarvagnar, söluhús og hvílustæði. Heimild fyrir slíkri starfsemi er háð leyfisveitingu afnotadeildar og umsögn skipulagsfulltrúa og/eða skrifstofu samgöngustjóra og borgarhönnunar.

GÆÐI BYGGÐAR

Almenningsrými

Fjallað er um almenningsrými í skilmálaliðum um lýðheilsu og almenningsrými, en þau eru borgargata, hverfistorg og opin svæði. Þau skal útfæra þannig að þau séu í senn skjólsæl, sólrík og aðlaðandi og á þeim skal koma fyrir blágrænum ofanvatnslausnum, sbr. skilmála og leiðbeiningar um það efni.

Tryggja skal gott aðgengi um allt svæðið fyrir gangandi vegfarendur.

Gróðurval í almenningsrýmum skal styðja við markmið og stefnu Reykjavíkurborgar um líffræðilega fjölbreytni.

Hljóðvist

Fjallað er um hljóðvist í sérstökum skilmálalið. Þar koma fram skilmálar um aðgerðir vegna hljóðvistarvandamála.

Loftgæði

Loftgæði eru rædd í sérstökum skilmálalið. Aðgerðir til að bregðast við slæmum loftgæðum eru yfirlétt útfærsla á gróðurbelti meðfram borgargötunni til að auka kolefnisbindingu og draga úr loftmengun.

Mikilvæg atriði

- Skoða þarf skilmála heildstætt
- Lega borgargötu kemur fram á skipulagsupprætti
- Fylgja skal leiðbeiningum um algilda hönnun
- Gróðurval skal vera fjölbreytt
- Innleiða þarf blágrænar ofanvatnslausnir

Mynd 4
Það eru lífsgæði að geta gengið heim.

Gróður

Þegar ráðist er í uppbyggingu eða breytingar á opnum svæðum skal sjá til þess að hlutfall gróðurs minnki, skv skilmálalið um almenningsrými. Gróðurval skal styðja við markmið og stefnu Reykjavíkurborgar um líffræðilega fjölbreytni.

Borgarbúskapur

Fjallað er um borgarbúskapur í sérstökum skilmálalið en heimilt er að sækja um heimild fyrir slíkri ræktun á borgarlandi, sbr. leiðbeiningar um borgarbúskapur.

Ljósvist

Ljósvist er sérstakur skilmálaliður. Umfjöllun um ljósvist við borgargötur má finna í leiðbeiningum um ljósvist.

ORKA OG AUÐLINDIR

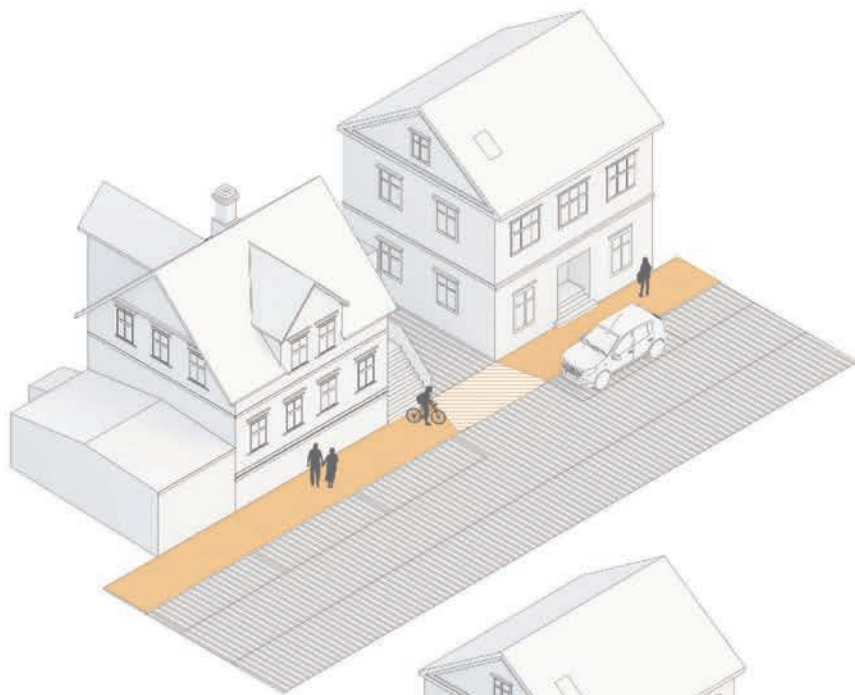
Við borgargötur eru oft staðsettar grenndarstöðvar og þá samkvæmt skilmálum um meðhöndlun úrgangs. Undir sama lið er einnig heimild um að afmarka megi svæði eða gerði við hlið grenndarstöðvar þar sem íbúar í hverfinu geti skipst á nytjahlutum eða byggingarefnum.

Fjallað er um rafhleðslustæði í sérstökum skilmálalið.

Ef innan skilmálaeiningarinnar eru veitumannvirki er því lýst í skilmálalið um dreifistöðvar, lagnir og veitur. Þar koma fram kvaðir með tilvísunum í mæliblöð.

Mynd 5
Akvegi breytt í borgargötu og torg.

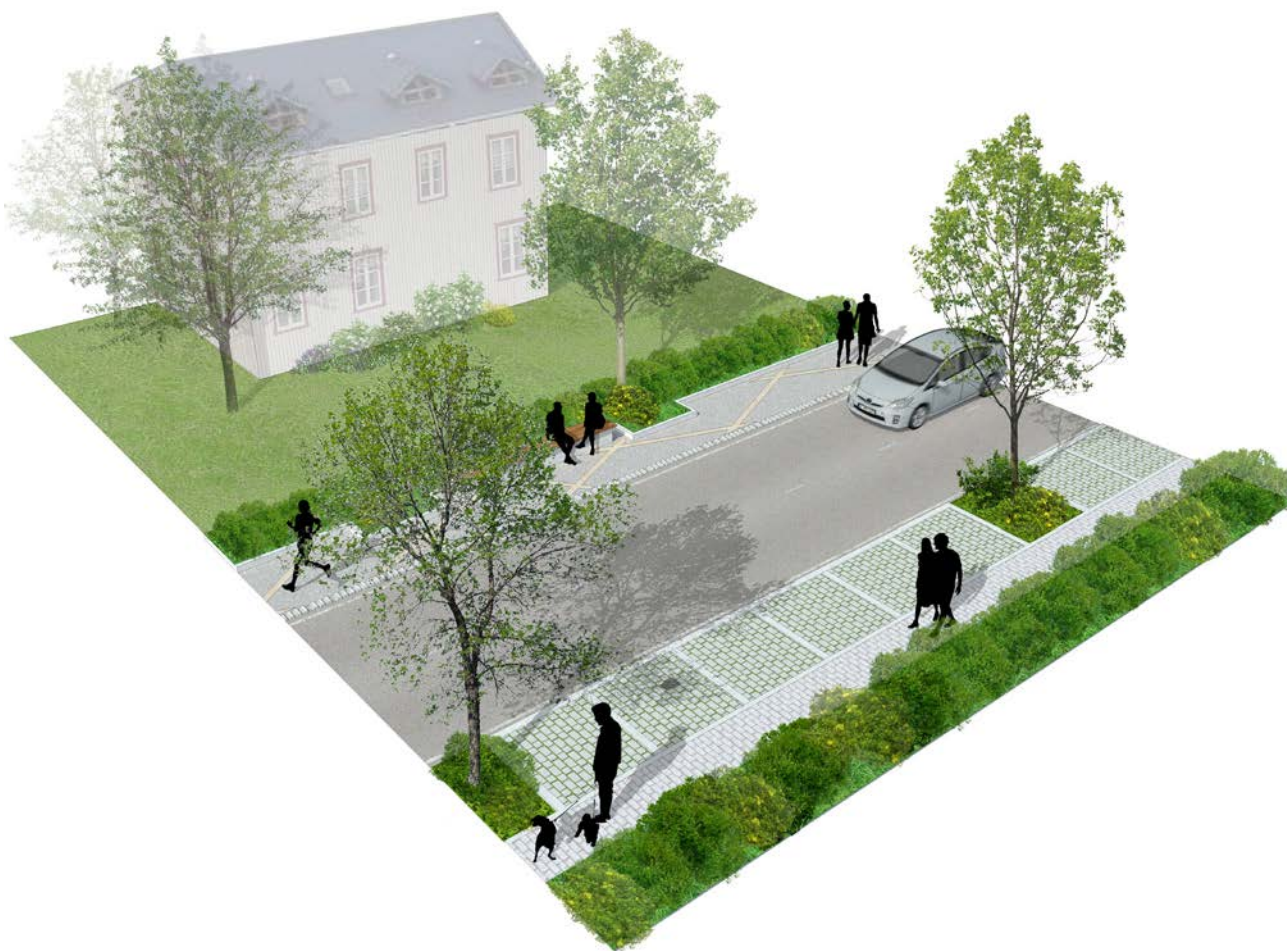

VISTKERFI OG MINJAR

Við borgargötur verða blágrænar ofanvatnslausnir innleiddar, skv. sérstökum skilmálalið. Upplýsingar má einnig finna í leiðbeiningum um blágrænar ofanvatnslausnir.

Ef innan skilmálaeiningarinnar eru í gildi verndarákvæði er fjallað um það í sérstökum skilmálalið. Einnig er fjallað um fornleifar og náttúrusérkenni í sérstökum skilmálaliðum.

Mynd 6

Gata sem hefur verið breytt og blágrænar ofanvatnslausnir innleiddar í gróðurbeðum, gangstéttum og svæðum meðfram götu.

SAMGÖNGUR

Í skilmálalið um götur, stíga og gangstéttir og þessum leiðbeiningum er farið yfir hvað leggja beri áherslu á þegar borgargata og aðliggjandi göngu- og hjólastígar eru endurhannaðir.

Áhersla er lögð á að við hönnun sé fylgt viðurkenndum leiðbeiningum um algilda hönnun og aðgengi allra sé tryggt milli borgarlands og lóða óháð hreyfigetu.

Bílastæði og innkeyrslur, sameiginlegar bílageymslur og hjólastæði fá umfjöllun í sérstökum skilmálaliðum.

Bílastæði og innkeyrslur, sameiginlegar bílageymslur og hjólastæði fá umfjöllun í sérstökum skilmálaliðum.

NÁTTÚRUVÁ

Ef náttúruvá er til staðar er fjallað um hana í skilmálaliðum um vindafar og flóð og aðrar náttúruhamfarir. Ef nota á opin svæði innan skilmálaeiningarinnar í aðgerðir til að binda jarðveg, tempru vind og auka skjól með trjágróðri kemur það fram í skilmálum um vindafar.

Mynd 7

Við borgargötu er iðandi mannlíf og auðvelt fyrir gangandi og hjólandi að ferðast.

Helstu áherslur við endurhönnun

Í hverfisskipulagi eru lagðar línur að því hvaða hlutar skilgreindra borgargatna skuli endurhannaðir. Á hverfisskipulagsupprætti í hverju hverfi eru þessi svæði sýnd. Gróflega má segja að innan íbúðabyggðar sé hægt að skipta borgargötum og/eða mismunandi hlutum þeirra í fjóra flokka:

- A. Gata í þéttri byggð
- B. Gata við hverfiskjarna
- C. Tengigata
- D. Íbúðagata

Hver borgargata getur fallið undir fleiri en einn af þessum flokkum eftir því um hvaða hluta hennar er rætt. Nálgunin getur því verið breytileg eftir mismunandi svæðum í sömu götu og ólíkum hverfum.

Áherslur við endurhönnun borgargatna miða þó alltaf að því að:

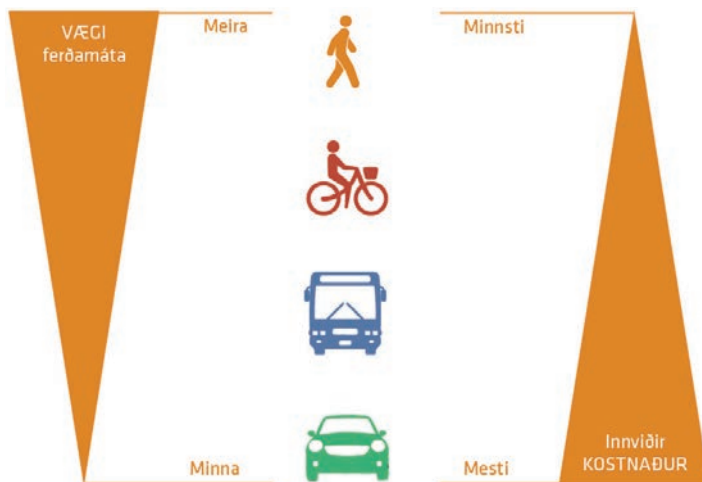
- Fjölbreyttum ferðamátum sé gert hátt undir höfði og gangandi og hjólandi vegfarendur settir í forgang
- Gatan sé áhugaverð, örugg og þægileg
- Tengingar við aðra hverfishluta séu góðar
- Við götuna séu torgsvæði og/eða óformlegir samkomustaðir/dvalarsvæði
- Gatan hafi séreinkenni og sé lýsandi fyrir ímynd hverfisins
- Gróður sé aukinn við götuna

Endurhönnun á borgargötum í fyrstu tveimur flokkunum, a) í þéttri byggð og b) við hverfiskjarna, þarf að vanda sérstaklega. Eins og fram hefur komið eru þessi áherslusvæði sýnd á hverfisskipulagsupprætti fyrir viðkomandi hverfi. Hönnunin þarf að styðja við markmið um vistvæna byggð, aukið mannlíf og betri þjónustu í hverfunum.

Hér á eftir verður einkum fjallað um áherslur sem þarf að hafa í huga við endurhönnun á þessum svæðum.

Mikilvæg atriði

- Svæði sem á að endurhanna eru sýnd á skipulagsupprætti
- Áhersla er lögð á borgargötur í þéttri byggð og við hverfiskjarna

Mynd 8
Ferðamátar og kostnaður.

Borgargötur í þéttri byggð og við hverfiskjarna

Gata í þéttri byggð tengir gjarnan hverfið saman, er oft leiðin inn og út úr því og á þátt í móta ímynd þess. Við hana er til húsa margvísleg verslun og þjónusta í bland við íbúðabyggð auk þess sem stofnanir hverfisins, s.s. skólar og sundlaugar, tengjast götunni.

Í hverfisskipulagi eru lagðar línur að því hvaða hlutar skilgreindra borgargatna skuli endurhannaðir. Á hverfisskipulagsupprætti í hverju hverfi eru þessi svæði sýnd.

Við hverfiskjarna

Hverfiskjarnar eru afmörkuð svæði fyrir verslun og þjónustu innan hverfanna þar sem íbúðir geta verið á efri hæðum. Í aðalskipulagi eru skilgreindir hverfis- og borgarhlutakjarnar í öllum hverfum borgarinnar. Hverfiskjarnar gegna mikilvægu hlutverki í hverju hverfi. Þar á að vera lífflegt borgarlíf og verslun og þjónusta í göngufæri fyrir íbúa.

Borgargötur við hverfiskjarna eiga að vera fjölnota rými milli bygginganna. Yfirborð götunnar skal hannað sem slíkt. Þegar götur eða hluti þeirra, hvort heldur er við hverfiskjarna eða í þéttri byggð, eru endurhannaðar sem borgargötur skal hönnunin sniðin að þörfum gangandi og hjólandi vegfarenda og hugað að aðgengi fyrir alla. Kantsteinar ættu að vera lægri en almennt gerist og öruggar gatnaþveranir með stuttu millibili.

Þar sem aðstæður leyfa við hverfiskjarna getur yfirbragð götunnar breyst í torg þar sem mannlíf er og viðburðir haldnir á öllum árstímum. Gera þarf ráð fyrir nægum hjólastæðum og góðri aðstöðu fyrir notendur almenningssamgangna við borgargötur. Með slíkum áherslum er gangandi og hjólandi umferð sett í forgang.

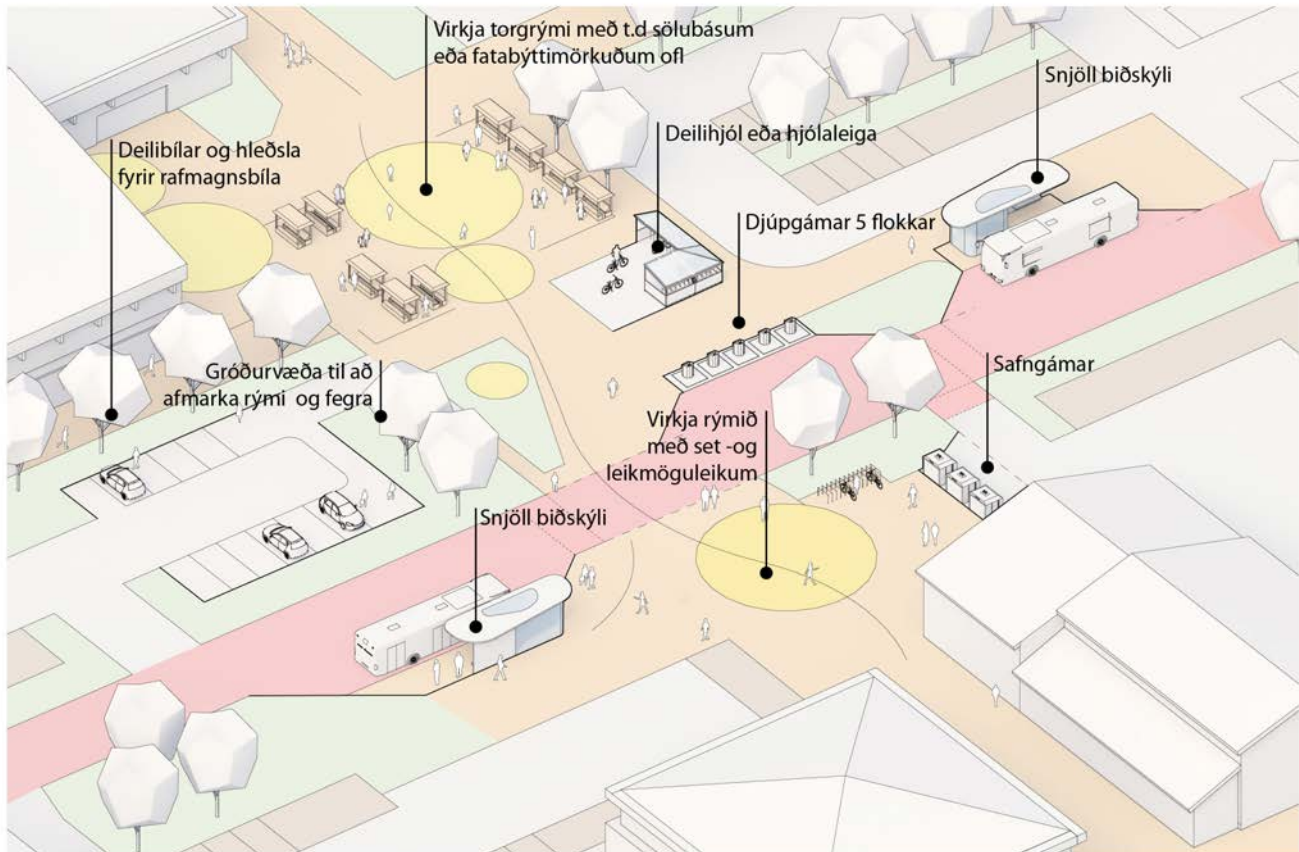
Mynd 9
Miklabraut gerð að borgargötu. Aðstæður við Klambratún eftir breytingar.

Umferð

Mikilvægt er að svæði fyrir gangandi, hjólandi og akandi umferð séu skýrt afmörkuð í hellulögn og/eða yfirborðsefnum og að gangstéttir og hjólastígar hafi samræmt yfirbragð og útlit. Við borgargötu skulu hjólandi og gangandi vegfarendur ferðast á jafnsléttu yfir gatnamót. Tengingar við hliðargötur og innkeyrslur þurfa einnig að vera samræmdar og með sem minnstum hindrunum þannig að allir geti ferðast um óháð hreyfigetu.

Leyfilegur umferðarhraði ætti að hámarki að vera 40 km/klst og lægri þar sem aðstæður krefjast þess. Gera skal ráð fyrir að hjólað sé á eða við götu. Taka skal mið af hönnunarleiðbeiningum fyrir reiðhjól, leiðbeiningum um gönguþveranir og hönnunarleiðbeiningum um biðstöðvar Strætó bs.

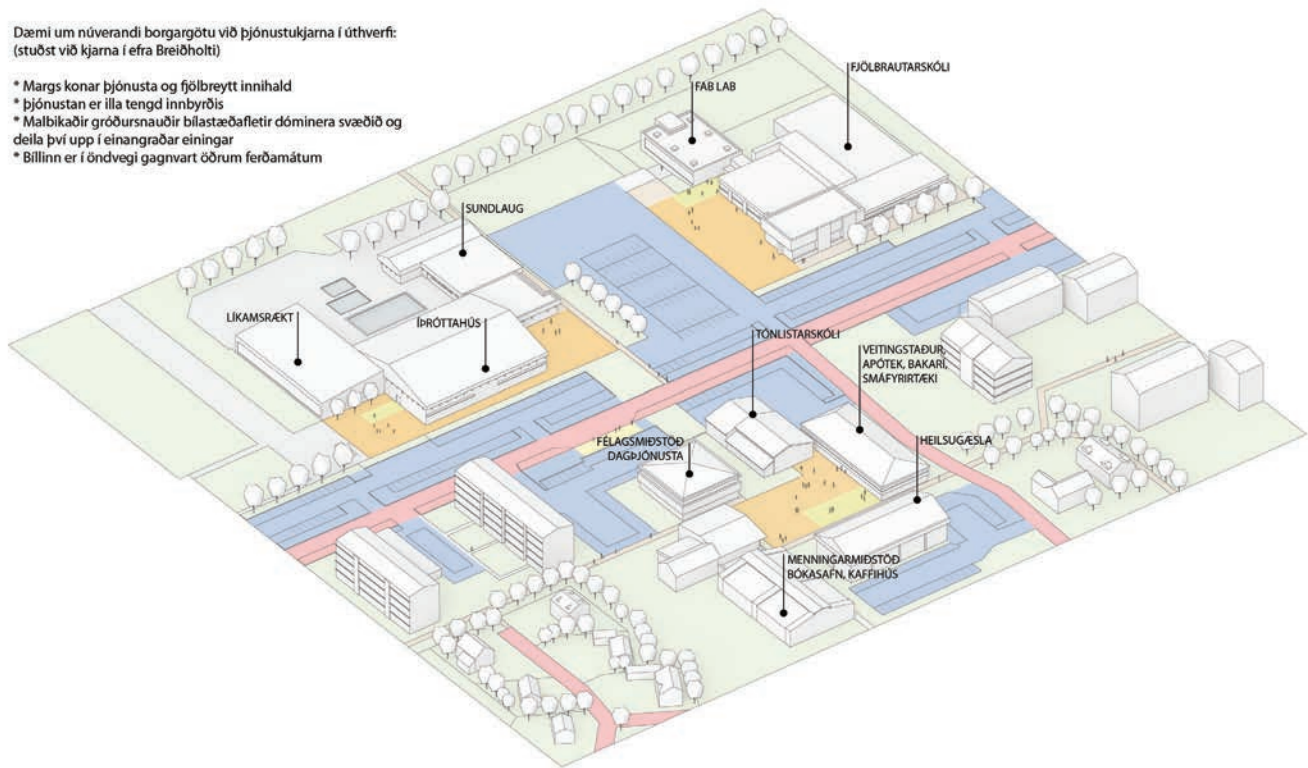

Mynd 10
Borgargata í Efra-Breiðholti eftir endurhönnun og breytingar.

Dæmi um núverandi borgargötu við þjónustukjarna í úthverfi:
(stuðst við kjarna í efra Breiðholti)

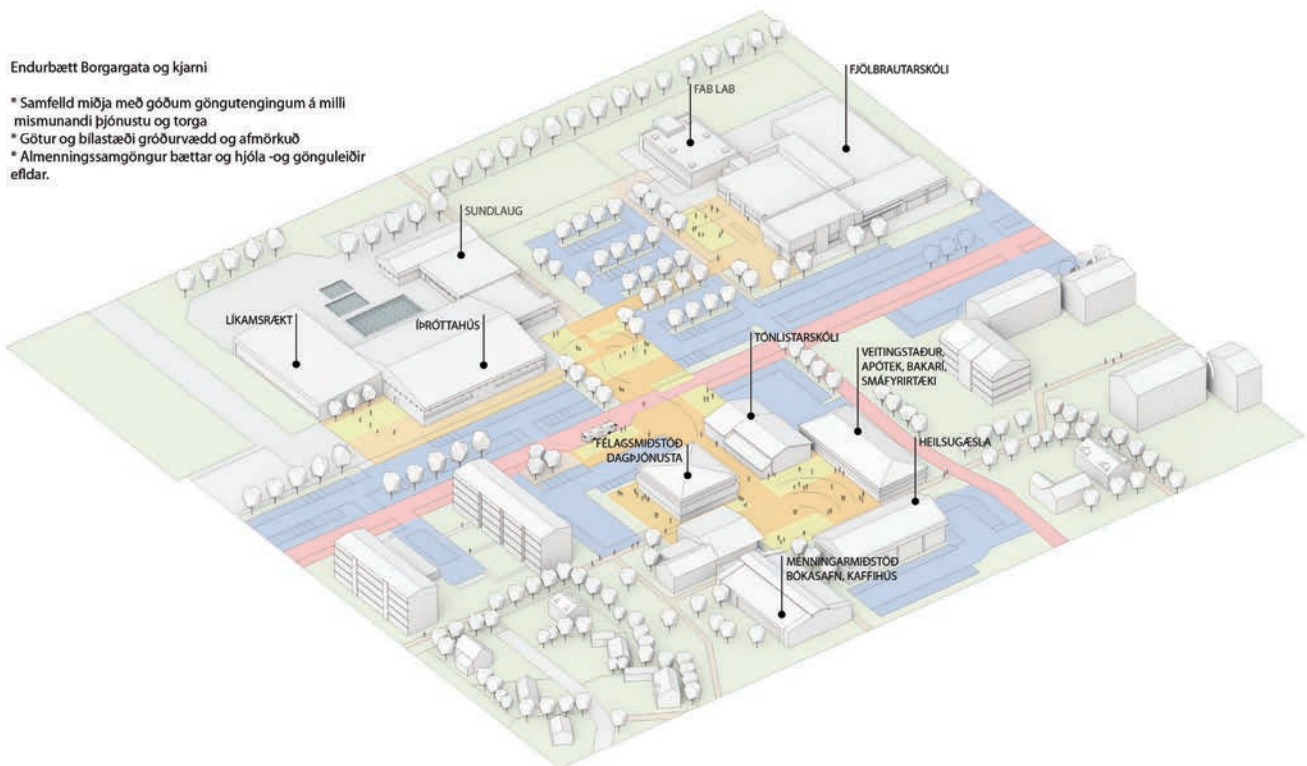
- * Margs konar þjónusta og fjölbreytt innihald
- * Þjónustan er illa tengd innbyrðis
- * Malbikaðir gróðurshauðir bilastæðafletir dómína svæðið og deila því upp í einangraðar einingar
- * Billinn er í öndvegi gagnvart öðrum ferðamátum

Mynd 11
Fyrir breytingar á dæmigerðum hverfiskjarna, billinn í forgangi.

Endurbætt Borgargata og kjarni

- * Samfelld miðja með góðum göngutengingum á milli mismunandi þjónustu og torga
- * Götur og bilastæði gróðurvædd og afmörkuð
- * Almenningsgöngur bættar og hjóla- og gönguleiðir eflaðar.

Mynd 12
Eftir breytingar á dæmigerðum hverfiskjarna, gangandi og hjólandi gefið meira vægi.

Lifandi starfsemi

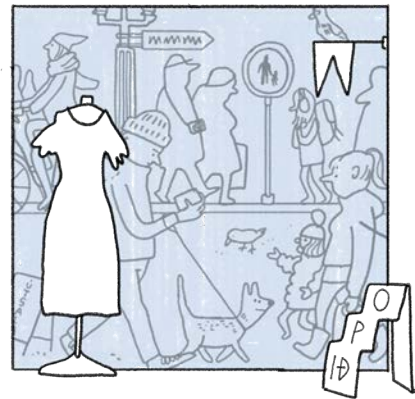
Framhliðar verslunar- og þjónustuhúsnæðis við borgargötur skulu fylgja stefnu um lifandi götuhliðar á jarðhæðum. Þetta þýðir að götuhliðar á þjónustustarfsemi eiga að vera opnar svo að vegfarendur sjái hvaða þjónusta er í boði og geti nálgast hana. Óheimilt er að hylja glugga með myndum eða öðru efni sem hindrar innsýn í þjónustustarfsemina.

Dvalarsvæði

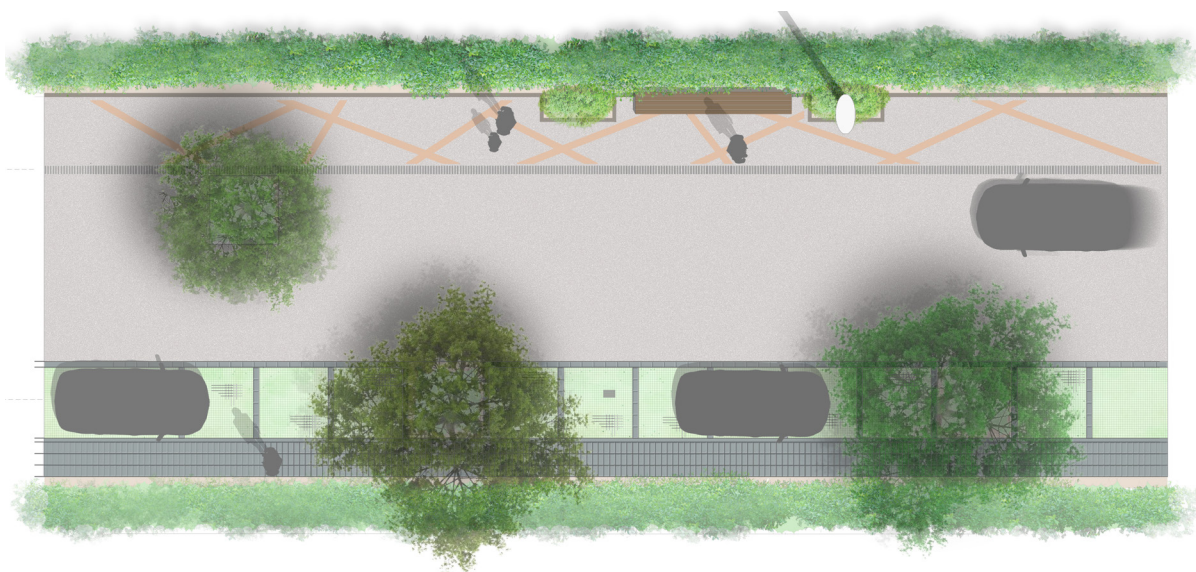
Leggja ætti áherslu á að hanna sólrík og skjólsæl svæði við borgargötur og hverfiskjarna. Þetta eiga að vera opin torg og dvalarsvæði sem geta orðið samkomustaðir og auðgað mannlífið í hverfunum. Vönduð lýsingarhönnun ýtir undir öryggis tilfinningu og leggur áherslu á torg og dvalarsvæði, sbr. skilmála og leiðbeiningar um ljósvist. Fjölga skal götutrjám og öðrum gróðri við borgargötur og innleiða ofanvatnslausnir, sbr. skilmála og leiðbeiningar um blágrænar ofanvatnslausnir.

Bílastæði við borgargötu

Ef bílastæði eru við borgargötu ættu þau að vera samsíða götu þeim megin sem minni sólar nýtur yfir daginn eða í bílageymslum eða bílastæðum á baklóðum, s.s. við skrifstofubyggingar og fjölbýlishús. Taka skal mið af bíla- og hjólastæðastefnu í gildandi aðalskipulagi.

Mynd 13
Lifandi götuhlið þar sem þjónustan er sýnileg og lífið á götunni blasir við úr búðinni.

Mynd 14
Borgargata eftir endurhönnun og breytingar með bílastæðum meðfram götu, dvalarsvæðum og götugögnum.

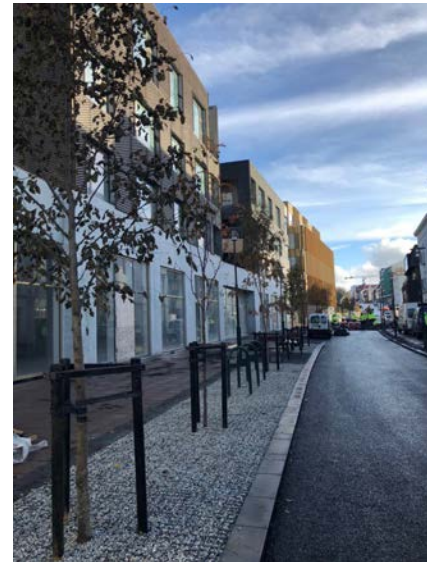
Götugögn

Við endurhönnun göturýmis og götugagna eins og bekkja, ruslastampa, lampa, hjólastæða o.s.frv. ætti efnis- og litaval að endurspegla sem best umhverfið og styrkja staðaranda. Mikilvægt er að hönnunin skapi heildstæða mynd en hvert svæði fái um leið að njóta sinna sérkenna sem eru lýsandi fyrir ímynd hverfisins.

Við borgargötur skal að öllu jöfnu staðsetja götugögn á millisvæði/ götugagnasvæði sem skilur að götu/hjólastíg og gangstétt eða uppi við húsvegg eða lóðamörk. Á götugagnasvæði/millisvæði eru einnig staðsettar blágrænar ofanvatnslausnir, ljósastaurar og götutré. Í sumum tilvikum geta nýjar byggingar við borgargötur styrkt mannlíf, yfirbragð og ímynd götunnar en hverfisskipulagið leggur línurnar varðandi heimildir til slíkrar uppbyggingar.

Gróður við borgargötur

Við endurhönnun borgargatna skal leitast við að setja niður nægan gróður og velja götutré við hæfi. Gott er að planta trjám með 5 metra millibili í byrjun en grisja þau síðar meir. Gróður ætti einnig að tengjast dvalarsvæðum og torgum. Þar sem fella þarf tré vegna framkvæmda skal gróðursetja ný í stað felldra, sbr. skilmálalið um almenningsrými. Gæta þarf sérstaklega að því að rótarvænt burðarlag sé notað undir stíga og götur þar sem ætlunin er að stærri götutré vaxi nærri eða þröngt er um annan gróður.

Mynd 15
Tryggvagatan endurgerð: Millisvæði/
götugagnasvæði nýtt fyrir götugögn og
blágrænar ofanvatnslausnir.

Mynd 16
Við borgargötu er góð lýsing, bekkir og stampar og þar er öruggt að vera. Miklabraut sem borgargata við Stakkahlíð.

Gátlisti

Nr.	Til athugunar	Já / Nei	Sjá bls.:
1.	Er aðgengi fyrir alla?		
2.	Eru hjólastígar nægilega breiðir?		
3	Eru gangstéttir að lágmarki 3 m breiðar?		
4.	Eru götutré með a.m.k. 5 m millibili við götuna?		
5.	Eru dvalarsvæði vel staðsett miðað við skjól og sól?		
6.	Eru næg hjólastæði?		
7.	Eru blágrænar ofanvatnslausnir við götu?		
8.	Eru bílastæði samsíða götu og við skuggahlið?		
9.	Flæða gangstéttir og hjólastígar á jafnsléttu yfir gatnamót?		
10.	Eru þjónustuhliðar bygginga opnar í átt að vegfarendum?		
11.	Hafa ný tré verið gróðursett í stað felldra trjáa?		

Heimildir

Reykjavíkurborg (í kynningu 2018). *Hverfisskipulag Reykjavíkur. Ártúnsholt, Árbær og Selás*. Reykjavík: Reykjavíkurborg, umhverfis- og skipulagssvið.

Reykjavíkurborg. (2014). *Aðalskipulag Reykjavíkur 2010–2030*. Reykjavík: Crymogea, Reykjavíkurborg, umhverfis- og skipulagssvið.

Reykjavíkurborg. (2015). *Líffræðileg fjölbreytni: Stefna Reykjavíkurborgar*. Sótt 22. nóvember 2018 af https://reykjavik.is/sites/default/files/lifraedilegfj_olbreytnistefnareykjavikur.pdf

Reykjavíkurborg. (2015). *Umhverfis- og auðlindastefna Reykjavíkurborgar*. Sótt 22. nóvember 2018 af https://reykjavik.is/sites/default/files/rvk_umhverfis_og_audlindastefna_low.pdf

Reykjavíkurborg. (2011). *Leiksvæðastefna Reykjavíkur*. Sótt 22. nóvember 2018 af https://reykjavik.is/sites/default/files/skrifstofur_radhuss/skrifstofaborgarstjora/Stefnur/20120322-leiksvaedastefna.pdf

Reykjavíkurborg. (2016). *Loftslagsstefna Reykjavíkurborgar*. Sótt 22. nóvember 2018 af https://reykjavik.is/sites/default/files/stefnumorkun_skjol/samthykkir_loftslagsstefna_reykjavikurborgar_kolefnishlutleysi_2040.pdf

Samtök sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu (2018). *Hönnunarleiðbeiningar fyrir hjólreiðar: Leiðbeiningar sveitarfélaga höfuðborgarsvæðisins*. Sótt 22. nóvember 2018 af http://www.ssh.is/images/stories/frettir/Honnun_fyrir_reidhjol_leidbeiningar_drog_01032018.m.pdf

Útgefandi

REYKJAVÍKURBORG

Umhverfis- og skipulagssvið
Skipulagsfulltrúi Reykjavíkur

Ábyrgð, umsjón og ráðgjöf

SKIPULAGSFULLTRÚI REYKJAVÍKUR

Björn Axelsson *skipulagsfulltrúi*

RITSTJÓRN

Ævar Harðarson *verkefnisstjóri hverfisskipulags, ritstjóri*

Guðlaug Erna Jónsdóttir *verkefnisstjóri*

Jón Kjartan Ágústsson *verkefnisstjóri*

Ólafur Ingibergsson *sérfræðingur*

Dagný Harðardóttir *verkefnisstjóri*

HÖFUNDAR LEIÐBEININGATEXTA

Edda Ívarsdóttir

DLD – Dagný Land Design ehf.

Ritstjórn

HÖFUNDAR SKÝRINGARMYNDAR

DLD – Dagný Land Design ehf.

Tvíhorf arkitektar

Pétur Stefánsson *teiknari*

UMBROT, GRAFÍSK VINNSLA OG MYNDR

Ox Collective *grafísk hönnun*

Rán Flygenring *myndskreytingar*

Bragi Þór Jósefsson *ljósmyndari*

Hulda Einarsdóttir *umbrot*

Kristrún Lárusdóttir Hunter *umbrot*

Sandra Rún Sigurðardóttir *umbrot*

